

Evoluția Întreprinderii "Robinete Industriale S.A." de la înființare și până la etatizarea principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948

de Constantin Tofan

Desăvârșirea statului național unitar român a dus la creșterea potențialului economic al țării, a creat condiții favorabile pentru dezvoltarea forțelor de producție, înlesnind valorificarea la nivel superior a bogățiilor solului și subsolului, făcând să crească rolul industriei în ansamblul vieții economice. Acest fapt îl înregistrează și bogata literatură contemporană în legătură cu această chestiune. "Avem - remarcă I.N. Anghelescu în 1919 - toate condițiile ce se cer unei țări industriale, materiile prime cele mai variate și izvoarele de energie cele mai bogate"¹.

În astfel de condiții favorabile de dezvoltare pentru industrie a avut loc evoluția unei întreprinderi metalurgice în orașul Bacău, proprietatea familiei Davidovici, care după etatizarea principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948 va forma nucleul fostei Întreprinderi metalurgice Bacău, actuala societate comercială "Robinete Industriale S.A."

În studiul de față vom încerca să stabilim câteva repere mai importante din activitatea întreprinderii de la înființare până la etatizarea din 11 iunie 1948.

Documentele din arhivele municipiului Bacău păstrează o serie de date din care reiese că încă din anul 1897 a existat la Bacău un atelier metalurgic care aparținea fraților Alter și Samuel Davidovici, intitulat "Fabrica de mașini și turnătorie Alter și Samuel Davidovici", informațiile sunt însă disparate și contradictorii. Funcționarea acestui atelier a fost însă sporadică și întreruptă total în perioada primului război mondial².

Se cunoaște de asemenea că o parte din terenul unde s-a construit întreprinderea a fost cumpărat în anul 1907 de către patroni și în anul 1918 au construit o turnătorie de fontă și un mic atelier de strungărie.

Anul 1918, de când întreprinderea a funcționat fără întrerupere, a fost considerat de către patroni anul înființării fabricii. În anul 1922 patronul Alter Davidovici a construit un atelier nou de turnătorie cu două cubilouri, un cuptor pentru topit bronzul și un uscător pentru forme. După moartea lui Alter Davidovici, conducerea societății a fost preluată de fiul acestuia, Leon Davidovici, asociat cu inginerul Beno Făinaru. Sediul întreprinderii se află pe strada Mareșal Prezan, numărul 8-10, cu un capital social vărsat de 1064743 lei în 1925³.

Dacă pentru anul 1923 nu ni s-a păstrat decât o singură înregistrare⁴, pentru anul

---

1. Constantin Botez, Ioan Saizu, Letea, un secol de istorie, p. 115.

2. Ioan Sandru, Constantin V. Toma, Studiu de geografie urbană, p. 86. Afirmă că în 1906 s-a înființat prima întreprindere metalurgică din orașul Bacău. Menționi despre existența acestei întreprinderi se găsesc în ziarul *Nordul*, 12, 1909, p. 2 și *Revista sindicatelor din metalurgie, Fier și Metal* din 1912.

3. *Buletinul oficial al Camerei de comerț și industrie*, circumscripția Bacău, anul XII, nr. 1-12, Firme sociale.

4. Arhivele statului Bacău, Fond Camera de comerț și industrie, dosar 3/1925, p. 328.

1925 există pentru prima dată informații detaliate despre activitatea întreprinderii.

Astfel unitatea își desfășura activitatea cu 14 lucrători calificați, plătiți cu un salariu zilnic de 100-160 lei și 8 lucrători necalificați plătiți cu 60-70 de lei zilnic.

Lucrătorii munceau în fiecare zi câte 10 ore. Întreprinderea avea o forță motrice instalată de 59 H.P.

Erau prelucrate anual 14 vagoane de materie primă (fontă nouă, veche, grafit, fier), parte adusă din țară, parte din străinătate. Se realizau următoarele produse: piese din fontă după un model dat, cu greutatea până la 4000 kilograme, transmisii de lagăre pentru motoare (10000 de piese - 20 de lei/bucată), piese de bronz (7000 de bucăți - 55 lei/bucata), mașini de tăbăcărie (4000 piese - 20 lei/bucata), reparații mașini, tucerie comercială⁵.

Începând cu acest an fabrica devine o prezență tot mai activă între întreprinderile din municipiul și județul Bacău, deoarece ea începe să fie înregistrată și înmatriculată în registrele Camerei de comerț și industrie Bacău.

Mai mult încă din 1930 Leon Davidovici va face parte din Consilul de administrație, secțiunea industrială a Camerei de comerț și industrie Bacău, fiind ales și numit prin Decretul Regal nr. 1898 din 3 iunie 1930, ceea ce demonstrează o importanță tot mai mare a acestei unități industriale. Membrii secțiunii industriale erau împărțiți în două categorii. În prima categorie intrau reprezentanții proprietarilor de fabrici, uzine, șantiere, în număr de șase persoane, dintre care făcea parte și Leon Davidovici, iar în cea de a doua categorie intrau reprezentanții micii industrii și a meseriilor în număr de trei persoane⁶.

Importanța tot mai mare a întreprinderii este demonstrată de faptul că proprietarii, în special Leon Davidovici, au fost convocați de mai multe ori în decursul anului 1933 la ședințele Consiliului de administrație a Camerei de comerț și industrie sau pentru alte probleme, cum ar fi pe 24 ianuarie, 8 iulie, 29 iulie, 5 decembrie 1933, sau participarea la consfătuirea pe teme vamale de pe data de 13 februarie 1935 de la ora 16⁷.

Criza economică a fost depășită de întreprindere fără ca aceasta să dea faliment, iar perioada de după criză până în anul 1940 fiind o altă etapă în dezvoltarea acesteia.

Astfel față de perioada anterioară, anul 1934 aduce progrese evidente pe toată linia, de la mărirea numărului de lucrători până la modernizarea procesului de fabricație și creșterea cantitativă și valorică a producției.

În anul 1934 fabrica dispunea de un capital investit de 3590000 lei în terenuri, clădiri, instalații, mașini și dispunea de o forță motrice de 208 H.P. Întreprinderea dispunea de o capacitate nominală maximă de producție de 1000 tone anual, care însă nu a fost atinsă niciodată până în anul 1948. Numărul lucrătorilor efectivi era de 86. Pentru a reține pe anumiți lucrători cu o calificare strict necesară, întreprinderea dispunea de 10 locuințe pentru lucrători⁸.

Întreprinderea avea în schema de organizare, la 31 decembrie 1934, 102 persoane

5. Idem, dosarul 3/1925, p. 93.

6. *Buletinul oficial al Camerei de comerț și industrie Bacău*, circumscripția Bacău, anul XXII, nr. 1-12, p. 16.

7. Arhivele Statului Bacău, *Fond Camera de comerț și industrie*, dosar 7/1933, p. 130, 135, 156, 171, 182; dosar 4/1935, p. 2.

8. Arhivele Statului Bacău, *Fond citat*, dosar 21/1934, p. 199.

din care patronii și personalul de conducere 12 persoane, personalul calificat 28 de persoane și personalul necalificat 62 de persoane. Personalul fabricii era format din români, evrei, polonezi, cehi, germani, maghiari. Primele două etnii asigurau majoritatea covârșitoare a angajaților⁹.

Întreprinderea lucra într-un singur schimb timp de 8 ore pe zi, 6 zile pe săptămână.

În anul 1934 s-au instalat 6 motoare Siemens, o mașină de fabricat miezuri și s-a construit o hală pentru turnătorie. Întreprinderea nu dispunea de depozite pentru mărfurile produse. În procesul de producție se consumau 368 tone de materii prime¹⁰.

În anul 1934, ca de altfel și în ceilalți ani întreprinderea a produs tucerie comercială, bușce, greutăți, ciocane, frâne, cadre, plăci fontă, lagăre, console, roți dințate, roți și tuburi de fontă, grătare, piese de bronz, reparații diverse etc. Valoarea totală a producției loco-fabrică a mărfurilor produse în cursul anului 1934 era de 4784760 lei. Totalul cheltuielilor generale pe acest an a atins suma de 4784660 lei, din care cea mai mare parte revine materiilor prime și accesoriilor, 1936366 lei, salariilor 1289473 lei, combustibilului 340200 lei, chirii și asigurărilor 536682 lei, impozite 170879 lei, amortizărilor 259381 lei, dobânzilor la creditele luate 149683 lei. Cea mai mică valoare o reprezintă taxele vamale, cu o valoare de 11974 lei¹¹.

Totalul bilanțului general al întreprinderii a fost de 7615683,84 lei¹².

În anul 1936, valoarea capitalului investit a crescut de la 3590610 lei în 1934, la 4068589 lei, majorându-se cota capitalului fix (investit în imobile, instalații industriale) cu circa 300000 lei¹³.

Întreprinderea a consumat în acest an circa 367 tone materie primă indigenă, dar avea de luptat cu creșterea prețurilor materiilor prime. În general furniza foarte puțin instituțiilor de stat. Nu beneficia de avantajele legii de încurajare a industriei, ci avea numai dezavantaje în urma contingentării importului la cocs. În anul 1936, întreprinderea a cunoscut aplicarea unui proces de modernizare și raționalizare prin mijloace proprii fiind dotată cu instalații de fabricare a plitelor, a sobelor de încălzit, mașinilor de desfăcut porumbul. Numărul total al lucrătorilor calificați de care avea nevoie întreprinderea pentru o producție maximă era 140. Nu existau lucrători calificați numai pentru o anumită operație, iar lucrătorii angajați nu au cunoscut șomajul în cursul anului 1936. Progresul față de perioada anterioară a fost determinat de numărul mare de comenzi primite de la diferite întreprinderi și de intensificarea producției de tucerie comercială.

Întreprinderea nu exporta nimic și își desfășeau mărfurile pe plan intern în Moldova, Basarabia, Bucovina și în unele orașe din Muntenia. Produsele întreprinderii erau comercializate prin mijloace proprii, existând un voiajor comercial și două reprezentanțe comerciale, una la Cernăuți și alta la Chișinău. Întreprinderea credita pe clienți pe intervale de timp între 30 și 60 de zile, ea fiind creditată la rândul ei de băncile Oituzul și Banca Românească. Întreprinderea plătea dobânzi foarte mari de 9,5%, 12%, ceea ce a făcut ca dobânzile să se cifreze la 183693 lei¹⁴.

Și în următorii ani, până la declanșarea celui de-al doilea război mondial, această

9. Idem, dosar 20/1934, p. 5, 6, 7.

10. Idem, dosar 39/1934, p. 9.

11. Idem, dosar 20/1934, p. 11.

12. *Ibidem*, p. 3.

13. Idem, dosar 20/1934-1936, p. 30.

14. *Ibidem*.

Întreprindere a fost o prezență notabilă în lumea economică băcăuană. Astfel, în bilanțul pe anul 1937, întocmit la 5 martie 1938, se arată că valoarea investițiilor făcute în anul respectiv se cifrează la 44113609 lei, forța motrice era de 161 H.P., personalul angajat se cifra la 99 de lucrători, avea o capacitate maximă de producție de circa 1000 tone care ar fi valorat 21 milioane de lei. Întreprinderea a produs 348,724 tone de marfă cu o valoare de 7254000 lei. Cantitatea de materie primă consumată a fost de 385,4 tone și avea în dotare 39 mașini-unelte. Într-un certificat eliberat în aprilie 1938 se afirmă că fabrica lucrează cu 122 angajați. Totalul bilanțului general la 31 decembrie 1937, atât la activ cât și la pasiv, era 11575135 lei. Nivelul salariilor lunare pentru personalul de conducere varia între 3000 și 6000 de lei, pentru personalul inferior tehnic între 900 și 3000 de lei lunar. Lucrătorii calificați primeau între 80 și 150 de lei pe zi, cei necalificați între 40 și 100 lei pe zi, iar ucenicii între 100 și 560 lei pe lună. Principala dificultate resimțită în anul 1938 față de anul 1937 era aceea a creșterii prețurilor materialelor prime în anul 1938 față de anul 1937. La 31 decembrie 1939 valoarea bilanțului general se ridica la 9221629 lei¹⁵.

În anul 1943 patronii au transferat întreprinderea la trei persoane, acestea fiind N.N. Damian, funcționar al băncii Oituz, N.P. Carp și inginerul Cunesco, întreprinderea luându-și numele de "Metafer". Acest transfer s-a făcut pentru a se evita preluarea de către stat a fabricii în condițiile acelei perioade. Între 1943-1945, s-a mai construit un atelier de metale neferoase cu patru cuptoare pentru topit și un uscător pentru fonte.

Înainte de etatizare, întreprinderea era constituită din atelierele de turnătorie, strungărie, lăcătușerie, topitorie, modelărie. În perioada respectivă patronul Leon Davidovici a făcut inventarierea fabricii căutând să o închirieze pe timp de cinci ani la o întreprindere din București. În timpul inventarierii a avut loc etatizarea mijloacelor de producție de la 11 iunie 1948, fiind nevoit să părăsească întreprinderea și să plece la București. Producția întreprinderii era de 90 de tone lunar, fiind cea mai importantă întreprindere cu acest profil din municipiu și județul Bacău.

Astfel alături de această întreprindere mai existau încă trei turnătorii care erau în posesia mai multor proprietari cum ar fi: V. Andriescu, Schwartz Herșcu, I. Blașca. Aceste întreprinderi la un loc nu atingeau capitalul investit, forța motrice, producția, numărul de lucrători ai întreprinderii Davidovici¹⁶. Alături de aceste "întreprinderi" mai existau și alte ateliere metalurgice, cum ar fi: atelierul de reparații mecanice al societății petroliere "Steaua Română" din Moinești, care se caracteriza printr-un număr mare de utilaje folosite, prin valoarea capitalului investit și numărul de lucrători¹⁷, atelierul mecanic "Energia", proprietate a lui M. Schwartz¹⁸ și cel de tinichigerie al lui Lazăr Dugatti¹⁹.

Dintre aceste ateliere o prezență constantă a avut atelierul proprietate a lui V. Andriescu care este menționat permanent în actele eliberate de Camera de comerț și industrie Bacău din 1934 până în 1941 și care avea cel mai mare capital investit, forța motrice, număr de lucrători, capacitate de producție, caracteristici care îl situau după Întreprinderea Davidovici.

15. Idem, dosar 26/1938, p. 79, 129.

16. Idem, dosar 21/1934, p. 199.

17. Idem, dosar 31/1938, p. 71-77.

18. *Ibidem*, p. 45.

19. *Ibidem*, p. 32.

Deși nu a fost în întreprindere mare, ca de exemplu "Letea" sau ca anumite întreprinderi din industria metalurgică, cum ar fi "Reșița", "Malaxa", "Titan-Nădrag-Călan" etc., totuși a fost o prezență notabilă în peisajul industrial al Bacăului interbelic.

L'évolution de l'Entreprise "Robinet Industriels" S.A. Bacău, dès sa fondation jusqu'à l'étatisation des principaux moyens de production de 11 juin 1948.

Résumé

L'auteur étudie l'évolution d'une des entreprises les plus importantes de notre ville. L'analyse de l'évolution de cette entreprise a été faite à la suite de l'étude des documents inédits qui se trouvent aux Archives de l'État de la ville de Bacău.

Fondée avant la fin de la Première Guerre Mondiale, cette entreprise a connu une évolution constante et progressive pendant la période d'entre les deux guerres mondiales.

Connue sous le nom de "Davidovici", ensuite ayant le nom de "Metafer", elle est devenue d'ailleurs pendant ce temps la plus importante entreprise métallurgique de notre ville et même de notre département.

Quoiqu'elle n'ait pas été une entreprise très grande comme celles de Reșița, Malaxa etc., elle a été pourtant une présence notable dans le paysage industriel de la ville de Bacău pendant la période d'entre les deux guerres.